

و اعطاني كرمه و در مزارع و بستانها
چون خدمت مبرو نه ان كار ديگر نميگفته

كلمه خدا را كه در كتابها آمده است
در كتابها آمده است

Hüsn Olur Kim Seyr Ederken İhtiyâr Elden Gider

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

“

Bu yazının başlığı olarak seçtiğimiz mısra-ı berceste, 20. yüzyılın düşünür ve şairi Ziyâ Paşa'nın beş beyitlik gazelinin ikinci beyitinden alınmıştır. "Yaşlıların genç/delikanlıları sevmesini ayıplamam; güzellik öyle bir şey ki seyrederken irade (insanın iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etme melekesi) elden gider." anlamındaki beyit şöyledir:

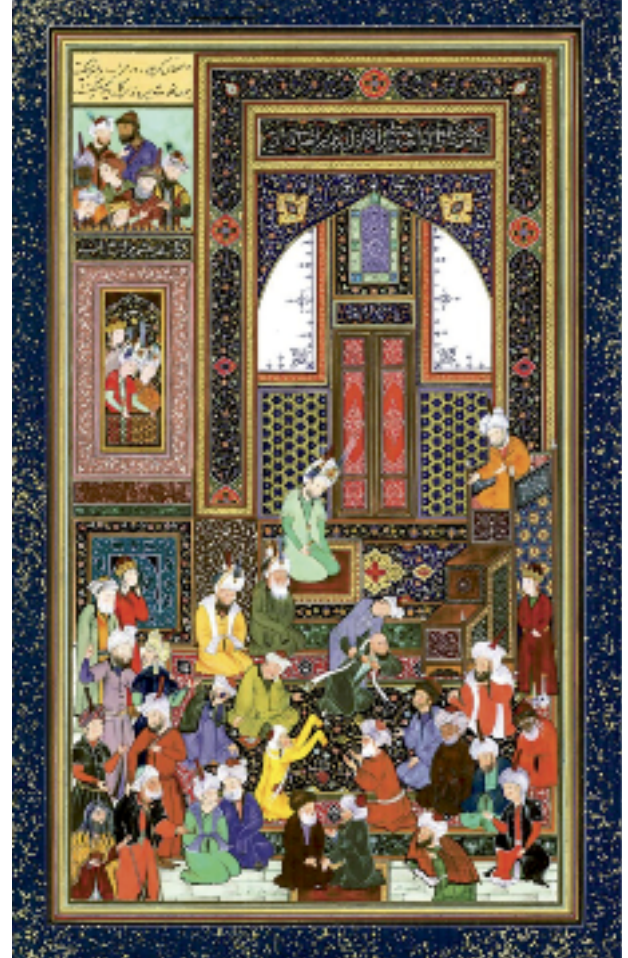
*Nev-civân sevmekde ben pîrânî ta'yîb eylemem
Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider*

”

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ¹

Estetik kelimesi Grekçe "aisthesis" veya "aisthanesthai" sözünden gelir. Aisthesis "duyum, duyulur algı" anlamında iken aisthanesthai sözcüğü ise "duyu ile algılamak" manasına gelir. Estetik, kelimesin temel anlamıyla ilgili olarak 'duyulur algının, duyusallığın sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim' olarak tarif edilir. Bu biliminin kurucusu ve babası Alexander G. Baumgarten (ö. 1762) kabul edilir. Baumgarten, 1735 yılında doktora tezi olarak hazırladığı *Şiir Üzerine Bazı Felsefi Düşünceler* isimli tezinde ilk defa estetik sözcüğünü kullandığı söylenir.²

Daha sonra Kant (ö. 1804), Gottfried Herder (ö. 1803), Freidrich Hegel (ö. 1831) gibi birçok düşünür bu konu hakkında farklı tanımlar yaparak estetik bilimini ve bu bilimin kavramlarını genişletirler. Bazı bilim adamları estetiği "Güzel üzerine düşünme sanatı" olarak tanımlarken bazıları da estetiğin sadece güzellikle sınırlanmayacağını ileri sürerek güzellik değeri gibi, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu hatta çirkinliğin bile estetiğe dahil edilmesi gerektiğini savunurlar. Ayrıca estetik kavramıyla birlikte güzellik, doğruluk ve fayda kavramları da ele alınıp tartışılır. Bütün tartışma ve kabullerden sonra estetiğe şöyle genel bir tanım getirilir: Estetik, "güzellik felsefesi veya sanat felsefesi" olarak kabul görür.³

Freidrich Hegel (ö. 1831)

Görüldüğü üzere estetik konusunun bir bilim olarak ele alınıp incelenmesi, tartışılması ve diğer bilimler arasında kendine yer bulması birkaç asır öncesine dayanır. Oysa estetik biliminin temelini oluşturan sanat eseri, bu sanat eseri karşısındaki insanî tavır, duyuların algısı, güzellik, fayda, doğruluk ve çirkinlik gibi kavramlar insanlık tarihi kadar eskidir. Evet belki, insanlığın bilgi birikimi ve tecrübesi estetik biliminin kurulduğu 18. yüzyıl veya günümüz kadar gelişmemiştir; ancak akıl sahibi olarak yaratılan insanoğlunun kainat karşısındaki estetik tavrı değişmeye gerektir. İnsanoğlu dünyaya gözünü açıp idrak yaşına geldiği andan itibaren gündüz doğan güneşin, gece çıkan ayın, yıldızların ve meydana gelen tabiat olaylarının karşısında tavır belirleyerek bazen sevinmiş, bazen üzülmüş, bazen de öfkelenmiştir. Çünkü kainatta meydana gelen her bir olayın ardında, yaratılan her bir işin arkasında onları meydana getiren failin yani yaratıcının yüzlerce isim ve sıfatı vardır. Korumuzla alakalı olarak Allah'ın sâni', cemâl, musavvir, bedî' ve kemâl sıfatları, estetiğin bir bilim dalı olarak oluşmasında ve gelişmesinde önemli katkılar sunduğu kanaatindeyiz. Bu yüzden bu isimleri kısaca açıklama ihtiyacı vardır.

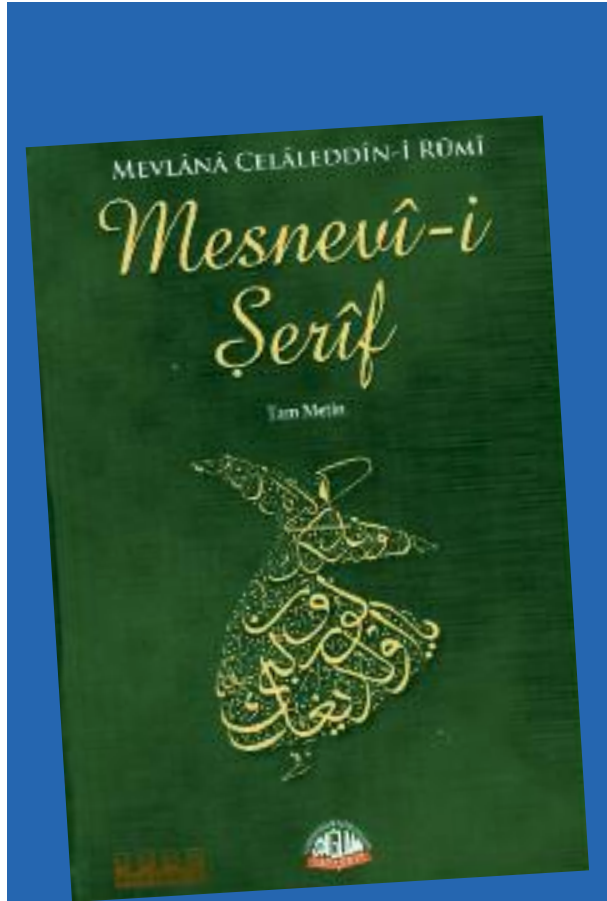
Sâni', ism-i fail babında olup lügatte "yapan kimse, yapıcı; yaratan, halkeden" anlamlarına gelir. Sonsuz ilim ve kudret sahibi olan Allah'ın eşyayı yaratırken, sâni' isminin gereği olarak en mükemmel bir şekilde, insan muhayyilesinin kavrayamayacağı bir sanatla ve estetik bir değerle yaratmasıdır. Yarattığı eserleriyle en büyük sanatkar sâni-i hakimdir.

Cemâl, sözlük anlamıyla "güzellik, yüz güzelliği" anlamına gelip, istilâhî manasıyla Allah'ın lutfedici sı-

fatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak her şeyi güzel yaratmasıdır. Sâni'in yarattığı her varlıkta bir güzellik bir mükemmellik vardır; çünkü Allah mutlak cemâl sahibidir. Dolayısıyla bütün güzel şeylerin kaynağı Allah'ın cemâl sıfatıdır.

Musavvir, "yarattığı her varlığa ayrı bir biçim, şekil ve özellik veren" anlamında olup Allah'ın güzel isimlerindendir. Mahlukatı en güzel tasvir eden sâni'in kendisidir. Bu konuyla alakalı Allah'ın bir diğer sıfatı da bedî'dir. Bedî' "bir benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş, ender, yeni şey" anlamlarına gelir.⁴

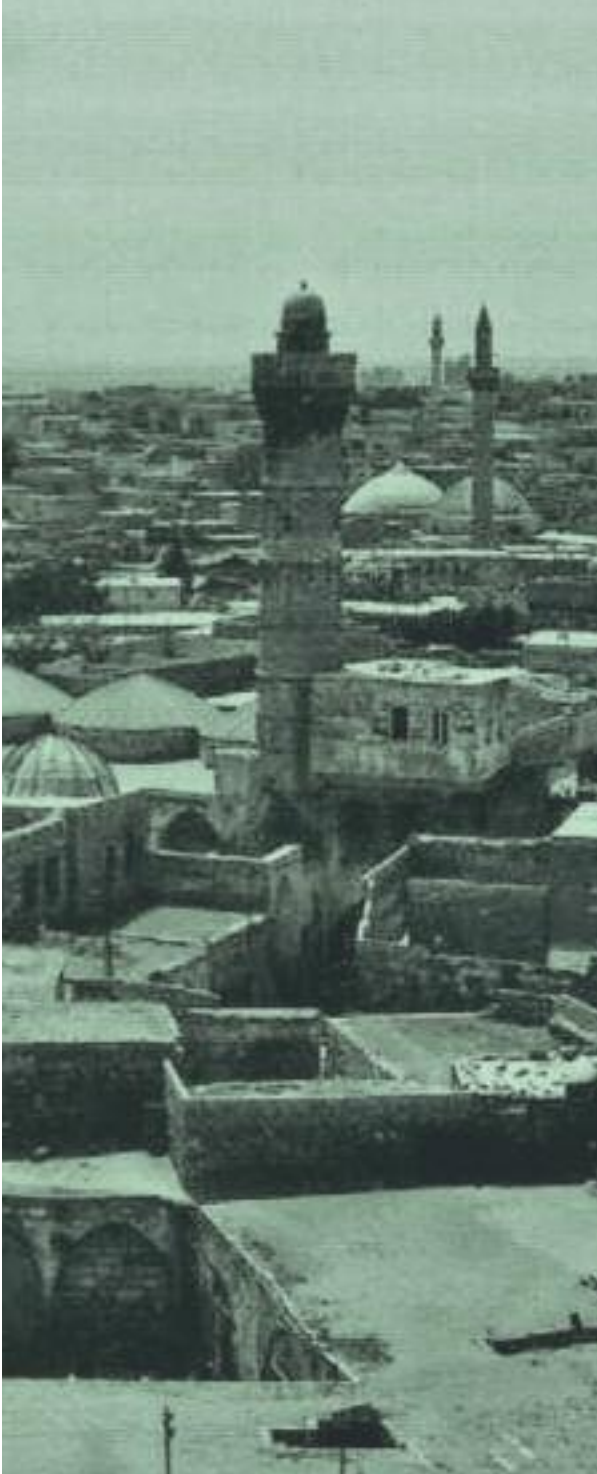
Allah'ın bütün isim ve sıfatları az ya da çok bir varlık üzerinde görülebilir; fakat bu isimlerin tecellileri farklı renk ve tonlarda olur. Mesela suda yaşayan bir balıkta alîm, cemîl, bedî', musavvir, rahîm ve rezzâk isimlerinin yansımaları görülür. Bu yüzden her bir ismin tecellisi ayrı ayrı olmakla birlikte iç içe geçmiş halkalar gibidir. Allah'ın isim ve sıfatlarını, yarattığı eserlerle en mükemmel bir şekilde kavrayabiliriz. Başka bir deyişle yaratılan her bir eserde yaratıcının bütün isimlerini görmek mümkündür. Çünkü müessirin büyüklüğü ve mükemmelliği meydana getirdiği eserlerinde gizlidir. Mevlânâ (ö.1231)'yı *Mesnevi'si*yle, Mimar Sinan (ö.1588)'ı Süleymaniye ve Selimiye camileriyle, Nâbî (ö. 712)'yi de yazdığı şiirleriyle tanır ve anlarız. Bu eserlerdeki güzellik ve mükemmellik müelliflerinin/ustalarının büyüklüğünü ve ustalığını haber verdiği gibi o sanatkarlardaki sanatkarlık sıfatının güzelliğine de işaret eder.⁵

“

Külli irade sahibi yaratıcının, cüzi irade vererek yarattığı insanın, akli ve diğer melekeleri sayesinde meydana getirdiği sanat eserleri, estetik biliminin temel mevzuunu oluşturur.

”

Allah'ın isim ve sıfatlarının en güzel tecelli ettiği varlık insandır. Hiçbir varlığa verilmeyen akıl sadece insana bahşedilmiştir. Bu yüzden insan Allah'ın en mükemmel varlığı olarak kabul edilir. Külli irade sahibi yaratıcının, cüzi irade vererek yarattığı insanın, akli ve diğer melekeleri sayesinde meydana getirdiği sanat eserleri, estetik biliminin temel mevzuunu oluşturur. Bir ressamın çizdiği resmi, bir heykeltıraşın yaptığı heykeli, bir mimarın mimarî eseri, bir şairin şiirleri, bir musikişinasın müzik eseri birer estetik obje olarak insanın dikkatini celp eder ve her insana ayrı bir haz verir. Sanat eserlerindeki bu güzelliği farkedip ulvi hislere ulaşmak ancak insandaki akılla birlikte güzellik melekesiyle mümkündür. Yalnız insanın bütün bu zihnî faaliyetleri bir ibdâ/yaratma değil inşâdır. İbdâ yoktan var etmedir; yani eşyaya hiçten ve yoktan vücut verip ona lazım olan her şeyin yoktan yaratılmasıdır.

İnşâ ise eşyanın mevcut elementlerden toplanmak suretiyle icat edilmesidir. Bu yönüyle ibdâ yaratıcıya, inşâ ise yaratıcının en kabiliyetli varlığı olan insana ait faaliyetlerdir. İnsan inşâ eder fakat yoktan var edemez.⁶

Grek sanat felsefesinde tartışılan mevzulardan biri de mimesis (taklit-yansıtma) kavramıdır. Yani insanoğlunun evrende var olan nesne ya da eşya ile terkip ettiği sanat eserleri birer taklitten ibarettir; çünkü İlahi sanatların sergilendiği yer kainattır. Bir sanatkar için kainat, örnek alacağı malzemelerle doludur. Bir ressamın en önemli ilham kaynağı kainattaki manzaralar olduğu gibi bir müzisyen için de tabiattaki sesler esin kaynağıdır.

İşte güzel sanatların bir şubesi olan edebiyatın en önemli konularından biri de belâğattır. Belâgat ise sözün en düzgün en etkili en güzel ve içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi demektir. Bu yönüyle edebî eserlerin her türü birer estetik değeri haizdir.

Kaynağının büyük bölümünü doğu milletlerinin edebiyatlarından alan klasik Türk edebiyatının estetik anlayışı, zamanla gelişmiş ve sağlam bir geleneğe oturtulmuştur. Bu edebiyatın sanat felsefesi üzerine fazla olmamakla birlikte çok değerli çalışmalar da kaleme alınmıştır.⁷ Kaleme alınan bu eserlerde divan şiirinin kainat tasavvuru, İslam sanatları ve sanatkarlarının ortak özellikleri, aşk anlayışı kısaca klasik sanatların felsefesi ve estetik anlayışı üzerinde durulmuştur.

İşte yazılan bu eserlerden hareketle klasik Türk edebiyatındaki cemal/güzellik anlayışı üzerinde kısaca durulacak ve bazı şairlere ait birkaç beyit tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Divan şiirinin güzellik anlayışını anlayabilmek için aşk mevzuunu bir nebze bilmek gerekir. Hemen şunu belirtelim ki divan şiirindeki pek çok husus gibi aşk anlayışı da muayyendir. Aşk konusunda söylenebilecek şeyler hemen hemen her şairde aynıdır.⁸ Fakat aşk konusu dinden dine bazı farklılıklar arz ettiği gibi kültürden kültüre de değişmektedir. İslam öncesi aşk anlayışıyla İslam sonrası veya Arap edebiyatındaki anlayış ile Yunan felsefesindeki aşk telakkisi farklıdır. Bazı felsefelerde aşk kavramı, hazin, ulvî ve zevke bağlı maddi aşk anlayışı olmak üzere ikiye ayrılır. Tasavvufta da aşk maddi/mecazi ve manevi/hakiki diye sınıflandırılır.

Ancak İslam literatüründe her iki aşkın bir olduğu görüşü genel kabul görmüştür. Klasik edebiyattaki aşk anlayışı da İslam kültürü çerçevesinde oluşmuş aşk felsefesine uygundur. Kısacası divan edebiyatında hem maddi hem de ilahi aşk iç içe işlenmiştir.⁹

Bu yazının başlığı olarak seçtiğimiz mısra-ı berceste, 20. yüzyılın düşünür ve şairi Ziyâ Paşa (ö.1880)'nin beş beyitlik gazelinin ikinci beyitinden alınmıştır. "Yaşlıların genç/delikanlıları sevmesini ayıplamam; güzellik öyle bir şey ki seyrederken irade (insanın iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etme melekesi) elden gider." anlamındaki beyit şöyledir:

*Nev-civân sevmekde ben pîrâmı ta'yib eylemem
Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider*

Ziyâ Paşa'nın 1870 yılında Cenevre'de yazdığı gazelin bu beyitini nasıl anlamalıyız? Gerçekten Ziyâ Paşa yurtdışında bulunduğu bir zamanda kendisini âşık edecek derecede bir güzel için mi söylemiş bu beyiti; yoksa beşeri aşktan azade İlahi aşkı terennüm etmek için mi söylemiş? İşte divan şiirinin aşk anlayışı bilinmeden bu beyiti günümüz insanına açıklamak hakikaten zor olsa gerek. Beyitin birinci mısraına bakarak anlamlandırır sak beşeri aşkın daha bir ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü "nev-civân ve pîrân" kelimeleri birer karine/ipucu olarak ileri sürülebilir. Ancak "Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider" mısraındaki söyleyiş ve güzelliğin derecesi bize cemal-i mutlak (mutlak güzellik) sahibi olan yaratıcıyı hatırlatır. Evet mutlak güzellik sahibi olan Allah'ın cemal sıfatının en güzel yansıması insanda ve özellikle de cins-i latif olarak ifade edilen kadında tezahür eder. Bu yüzden beyiti hem beşeri hem de ilahi aşk çerçevesinde şerh etmek mümkündür. Bu arada Arapların "el-ma'na fi batnı'ş-şîr/şîirin manası şairin karnındadır" sözünü de unutmamak gerekir.

Ziya Paşa'nın beyitinde dile getirilen aşkın mecazi mi yoksa hakiki mi? ikilemini çözmemize yardımcı olacak bir beyit üzerinde daha durmak faydalı olacaktır. Örnek vereceğimiz beyit, XVI. yüzyıl usta şairi Zâtî (ö. 1546)'ye ait olup Ziyâ Paşa tarafından tanzir edildiğini tahmin ediyoruz. "Ey usta binici/sevgili, senin güzelliğini görünce irade dizgini elden gider; bakış kılıcını/kılıç gibi öldürücü bakışını lutf et (yoksa o güzellik) elden gider." şeklinde nesre aktarabileceğimiz Zâtî'nin beyiti de şöyledir:

*Göricek hüsnün 'inân-ı ihtiyâr elden
gider*

*Tiğ-i çeşmi lutf it ey çâbük-süvâr elden
gider¹⁰*

Üzerinde durduğumuz her iki beyitin şairi de mutasavvıf kişilikleriyle tanınmazlar; ancak divan şiirinde hakim bakış açısının tasavvuf olduğunu biliyoruz. Yukarıda da ifade edildiği gibi klasik şiirinin aşk ve dolaşısıyla güzellik anlayışı mutlak/kesin değildir. Bu beyitlerde de görüldüğü üzere hem mecazi hem de hakiki aşkı çağrıştıracak bir anlatım söz konusudur.

Klasik edebiyatın önemli bir nazım şekli olan gazelerde, sevgilinin güzellik unsurları fazlaca işlenen konulardan biridir. Bu unsurların başında gelen hüsn ve güzellik üzerine söylenmiş binlerce beyit bulmak mümkündür.

Hatta bu konuda bilimsel çalışmalar hazırlanmıştır.¹¹ Divan şiirindeki güzellik anlayışının hem beşeri hem de ilahi olduğunu teyit eden konumuzla alakalı birkaç beyit üzerinde durarak yazımıza son vermek istiyoruz.

Beyitleri üzerinde duracağımız ilk şair, Türk edebiyatının en güçlü şairlerinden biri olan Bâkî (ö.1600) olacaktır. Şairin örnek aldığımız ilk beyiti şöyledir:

*Yazdı bahâr âyet-i hüsnün varak varak
Gül mushafından okudu bülbül sebak sebak*¹²
(G. 242/1)

Beyitte, bahar mevsiminin gelişini ve bu gelişin müjdecisi olan bülbülün gül kitabından ders okuduğu veciz ve belîğ bir şekilde nazmedilir. Şair baharı bir katibe benzeterek Allah'ın güzel isimlerinin tecellisi olan kainat kitabını sayfa sayfa yazmaktadır. Baharın yazdığı kainat kitabının gül yaprağını da bülbül ders olarak okumaktadır. Bu yönüyle bülbül, ders veren bir muallime, gül yaprağı da Kur'ân'a benzetilmiştir. Baharın gelişiyse kainatın bir anda neşv ü nema bulup canlanması yaratıcının güzelliğinin en açık delilidir. Teşbih ve istiarelerle beyit tam bir sanat harikasıdır.

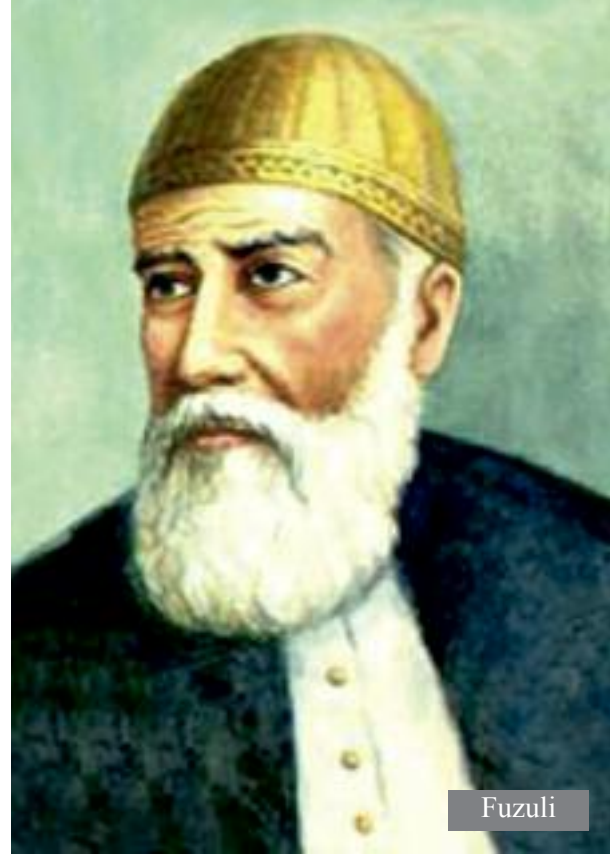
Klasik üslûbun büyük temsilcisi Bâkî'nin aşağıda sunduğumuz beyiti de gerek mana gerekse söyleyiş bakımından bir önceki beyitle aynı güzellikte kaleme alınmış; ancak bu beyitteki teşbih unsurları yer değiştirmiştir. Sevgilinin güzelliği bahar ve bağa benzetilmiş fakat asıl olan bağ ve bahar değil, yârin güzelliğidir. İkinci mısradan da 'gaye cenneti görmek ise sevgilinin bulunduğu yere varın da cenneti görün' demekle asıl gayenin cennet değil sevgilinin cemali yani rüyetullah olması gerektiği vurgulanır:

*Bahâr u bâğ ise maksûd hüsn-i yâri görün
Garaz cinân ise kûy-ı nigâra varı görün*¹³
(G. 257/1)

Bu beyitlerin okuyucuda meydana getirdiği tarif edilmez ulvî duygular ve hisler estetiğin de zirve noktasıdır. Yine aynı şairin

*Şem'-i hüsnündür viren halvet-sarây-ı câna lem'
Olamaz ol meclise hürşid-i 'âlem-tâb şem'*¹⁴
(G. 225-1)

beyitindeki "şem'-i hüsnün" tamlamasıyla İlahi güzellik kastedildiği aşikârdır. Çünkü güneş görünen âlemi yani kainatı aydınlatır. Gönlü ise güneş değil, şairin ifadesiyle yüce yaratıcının güzellik mumu yani İlahi nuru tenvir eder. İnsanın gönlü, ilahi sırların tecelli ettiği bir saraya teşbih edilmiştir. Bu saray, her insanın kendi âleminde kurduğu yalnızlık saraydır. Bu sarayda manevi

Fuzulî

güzelliklerin görülebilmesi için ilahi neşvelere, hüsnîniyete ve güzel görmelere ihtiyaç vardır. İnsandaki güzellik duygusunun merkezi de gönüldür.

Bâkî ile aynı asırda yaşamış fakat kendine mahsus bir üslûpla Türk edebiyatında çığır açmış Bağdadlı Fuzulî (ö.1556)'nin

*Gördüm ol hur-şîd hüsnüñ ihtiyârüm kalmadı
Sâye tek bir yirde durmağa karârüm kalmadı*¹⁵
(G. 260/1)

beyiti de konumuza açıklık getirmektedir. Divan şiirindeki âşık ile maşuğun konumlarının anlatıldığı beyitte sevgilinin güzelliği güneşe, âşık da gölgeye benzetilmiştir. Malum olduğu üzere klasik şiirde sevgili, bazen gerçek hayattaki bir güzel, bazen padişah, bazen peygamber bazen de Allah olabilir. Fuzulî'nin beyiti okunduğunda ilk akla gelen beşeri aşktır. Çünkü insan hiç görmediği bir güzeli ilk defa gördüğünde adeta çarpılır; şairin ifadesiyle akli başından gider. Allah'ın bin bir ismine mazhar olan insandaki güzellik, âşıkta/şairde ihtiyar bırakmıyorsa ilahi güzellik karşısında insanın hayranlığı ya da şaşkınlığı nasıl tarif edilebilir?

Beyiti daha iyi anlamak için güneş ve sâye/gölge keлимeleri birer anahtardır. Vahdetivücut anlayışına göre mutlak ve tek varlık Allah'tır. Allah dışındaki her şey birer gölgeden ibarettir.

Bu yüzden edebiyatta sevgili güneşe, âşık da gölgeye benzetilir. Gölgenin oluşması güneşin varlığına nasıl bağlıysa; âşığın varlığı da mutlak sevgiliye öylece bağlıdır. Başka bir ifade ile âşık sevgilin huzurunda bir gölge gibidir. Gölge yok olmaya, kırılmaya mahkumdur; güneş ise hep vardır, onun için yok olmak, batmak veya kaybolmak söz konusu değildir. Mecazi mahbupların güzelliği de aynen gölge gibi kırılıp kaybolduğu için hakiki âşığın gözünde bir perdeden ibarettir. Perdedeki yansımayı görüp de o güzelliğin gerçek kaynağını yani mutlak güzelliği görmemek estetik zevkten mahrum kalmak demektir. İşte divan şairleri, dilberlerdeki surî ve geçici güzelliklerle birlikte o güzelliğin arkasındaki hakiki güzelliği yani hüsn-i mücerredî görebilen ve en güzel bir şekilde nazmeden şiir filozoflarıdır.

DİPNOTLAR

¹ Prof. Dr., HRÜ Fen-Edb. Fak. TDE

² İsmail Tunalı, *Estetik, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1989, s. 13,

³ Tunalı, *age*, s.15, 17.

⁴

<http://www.kubbealtiligati.com/sonuclar.aspx?km=MUSAVV%C4%B0R&mi=0>

⁵ Bu konuda söylenmiş şu veciz ifadeleri anımsatalım: “*Nasıl ki işlenmiş bir eserin güzelliği, işlemesinin güzelliğine; ve işlemek güzelliği, ustalığın o san’attan gelen ünvanın güzelliğine; ve ustadaki san’atkârlık ünvanının güzelliği, o san’atkârın o san’ata ait sıfatının güzelliğine; ve sıfatının güzelliği, kabiliyet ve istidadının güzelliğine; ve kabiliyetinin güzelliği, zâtının ve hakikatının güzelliğine derece-i bedahette gayet katî bir sûrette delâlet ettiği gibi, aynen öyle de, bu kâinatın baştan başa bütün güzel mahlûklarında ve yapıları güzel umum masnularındaki hüsn ve cemâl dahi, San’atkâr-ı Zülcelâldeki fiillerinin hüsn ve cemâline katî şehadet; ve ef’âlindeki hüsn ve cemâl ise, o fiillere bakan ünvanların, yani isimlerin hüsn ve cemâline şüphesiz delâlet; ve isimlerin hüsn ve cemâli ise, isimlerin menşei olan kudsi sıfatların hüsn ve cemâline katî şehadet; ve sıfatların hüsn ve cemâli ise, sıfatların mebdei olan şüânât-ı zâtiyenin hüsn ve cemâline katî şehadet; ve şüânât-ı zâtiyenin hüsn ve cemâli ise, fâil ve müsemme ve mevsuf olan zâtının hüsn ve cemâline ve mâhiyetinin kudsi kemâline ve hakikatının mukaddes güzelliğine bedahet derecede katî bir sûrette şehadet eder. Demek Sâni-i Zülcemâlin kendi Zât-ı Akdesine lâîk öyle hadsiz bir hüsn-ü cemâli var ki, bir gölgesi bütün mevcudâtı baştan başa güzelleştirmiş. Ve öyle münezze ve mukaddes bir güzelliği var ki, bir cilvesi kâinatı serbeser güzelleştirmiş ve bütün daire-i mümkinatı hüsn ve cemâl lem’alartıyla tezyin edip ışıklandırmış.” Said Nursî, *Şualar*, 69-70.*

<http://www.kubbealtiligati.com/sonuclar.aspx?km=%C4%B0BD%C3%82%E2%80%99&mi=0>

⁷ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, İstanbul, 2004; Cihan Okuyucu, *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul, 2010; Turan Koç, *İslam Estetiği*, İstanbul, 2009.

⁸ “Divan edebiyatının şairden olmasını istediği bir teşrifat vardır. Bu teşrifatın birinci maddesi aşktır. Şair bu teşrifatın istediği gibi görünmek, duyup ifade etmek zorundadır. Böylece o adeta ikinci bir tabiat kazanır. Şövalyelik kurumuna giren nasıl o kurumun nizamına uyuyor, başkalarına benzemeyen bir aşk anlayışı benimsiyorsa bir tarikata giren nasıl onun âdet ve adabına göre bir hayat üslûbuna giriyorsa divan şairi de benzer bir role intibak durumundadır.... İster erkek ister kadın yahut gerek hükümdar gerekse fakir olsun hiç fark etmez; vasıfları belirlenmiş bir sevgiliye âşık olmakla yükümlüdür.” Okuyucu, s. 195.

⁹ Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Okuyucu, s. 194-220.

¹⁰ Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, s. 240

¹¹ Fatma Kandemir, *Bâki ve Nedîm’in Gazellerinde Sevgilideki Güzellik Unsurları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış YL Tezi) Edirne, 2008.

¹² “Bahar mevsimi, senin güzellik ayetini sayfa sayfa yazdı; bülbül de gül kitabından ders ders okudu. *Bâki Divânı*, s. 250.

¹³ Eğer kastedilen, bahar ve bahçe ise sevgilinin güzelliğini görün; maksat cennet ise sevgilinin mahallesine varın görün. *Bâki Divânı*, s. 259.

¹⁴ Canın halvet sarayına/yalnızlık köşesine parlaklık veren senin güzelliğinin mumudur; o meclise, dünyayı aydınlatan güneş mum olamaz. *Bâki Divânı*, s. 238.

¹⁵ Senin güneş (gibi) güzelliğini gördüm ihtiyarım kalmadı; gölge gibi bir yerde durmağa da kararım/sabrım kalmadı. *Fuzûlî, Divân*, s. 384.

KAYNAKÇA

- Açıl, Berat, “Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler”, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences Sayı/Number 5 Yıl/Year 2015 Bahar/Spring © 2015, s.
- Doğan, Muhammed Nur, “Divan Şiirinde Aşk”, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 320-349.
-, “Klasik Edebiyatımızda Sanat ve Şiir Felsefesi (Poetika)”, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 98-123.
- *Fuzûlî Türkçe Divânı*, (Haz. K. Akyüz, S. Beken, S. Yüksel, M. Cunbur), İş Bankası Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1958.
- Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Akçağ, Ankara, 1995.
- Kandemir, Fatma, *Bâki ve Nedîm’in Gazellerinde Sevgilideki Güzellik Unsurları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış YL Tezi) Edirne, 2008.
- Küçük, Sabahattin, *Bâki Divânı*, AKM, Ankara, 1994.
- Nursî, Said, *Şualar*, İstanbul, 2000.
- Okuyucu, Cihan, *Divan Edebiyatı Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Tunalı, İsmail, *Estetik, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1989.

